

A PONYVA REJTŐSZÍNE

Thuróczy Gergely: *A megtalált tragédia. Rejtő Jenő emlékére*

■ Van, amikor valamitől nem látszik valami más. A ponyva eltakar valamit. Rejtő Jenő eltakarja Rejtő Jenőt – pontosabban az életműnek az a része, amelyiket eredetileg P. Howardként szignálta a szerző, eltakarja a művek többi részét. Vagy éppen azt, amiből, amilyen összefüggések közül kinőtt a Rejtő Jenő-féle kalandregény, amelyik egyetlen mondatáról, ötven lépésről, szél ellen is felismerhető.

Az előző mondat vége természetesen túlzás, de Rejtő könyvei újra és újra előhívták az elmúlt évtizedekben a hasonló túlzásokat. Azt, hogy miért és hogyan túlzások pontosabban az ilyen mondatok, az olyasfajta könyvek elolvasása után érthetjük meg, mint amilyen Thuróczy Gergelyé – mert látni kezdjük a Rejtő-művek kontextusát. *A megtalált tragédia* összegzi és kalandos történeté formálja mindazt, amit az irodalomtörténet eddig feltárt Rejtő életművéről, és a nagyközönség számára is emészthető formában, sok képpel és reprodukcióval vezet végig Rejtő sokoldalú munkásságán. Az, amit a rendszerváltás előtt a Rejtő-életrajzról vagy a Rejtő-művek születésének körülményeiről olyan jellegű kiadványokból lehetett tudni, mint Hámori Tiboré,¹ vagy az „atipikus” Rejtő-szövegeket közlő *Az utolsó szó jogán*,² mára jelentősen kiegészült a Petőfi Irodalmi Múzeum műhelyében készült Rejtő-szövegközlések,³ kiállítások és az ezekkel kapcsolatos kutatómunka nyomán – Thuróczy Gergely könyve is ehhez a feltárómunkához kapcsolódik, annak eredménye.

A megtalált tragédia közvetlen előzménye egy 2015-ben megjelent „szakmaibb” kiadvány,⁴ amelyben Thuróczy

Gergelyé mellett Szilágyi Zsófia Júlia és Győri Anna tanulmányai is olvashatóak voltak. A társszerzők közül az új kiadvány csak Perczel Olivért tartja meg, akinek a Rejtő-életrajzot levéltári adatok alapján dokumentáló írása leginkább illeszkedik a könyv Rejtő-életutat és tevékenységének intézményi összefüggéseit feltáró fősodrába.

Vegyük röviden sorra, melyek *A megtalált tragédia* újdonságai *Az ellopott tragédiához* képest, mi indokolja tehát az újragondolt kiadást.

Először is az új kiadvány valamivel karcsúbb: „mindössze” 384 oldal *Az ellopott tragédia* 504 oldalával és kezelhetlenebb, nagyobb formátumával szemben. A rövidítés áldozatául ezek a társszerzők tanulmányai mellett Rejtő levelei, a *Nagykörut* című, egyetlen számot megért bulvárlap anyagának teljes újraközlése, illetve a *Konzilium az őserdőben* című kisregény két szövegvariánsa (amelyekből az előző kötet hármát közölt párhuzamosan). Ugyanakkor pluszban szerepel az előző kiadványhoz képest öt rövidpróza mű – a *Doktor Bakó*, a *Kísérleti nyulak*, a *Központi ügyelet*, a *Milánó és a milánói vásár*, illetve a *Minden csak komédia* –, igaz, ezek részben korábban már ismert Rejtő-művek más műfajú, szerző által készített adaptációi.

Újraserkesztett, rövidített és javított változatban olvasható ugyanakkor a könyvben Thuróczy Gergely kismonográfiával felérő Rejtő-pályáíve, amelyik már az előző kiadvány legizgalmasabb vállalkozását is jelentette a képanyag és a reprodukciók mellett. Ez a pályarajz ugyanis olyan irányba terelheti végre a Rejtő-kutatást, amelyiket nem egyszerűen a magaskultúra írá-

nyából érkező kanonizációs törekvés indokol, s amelynek jegyében az elmúlt évtizedekben született már néhány Rejtő-értelmező írás (ami végül is Rejtő „egyediségét”, regényeinek a populáris irodalomtól elrugaszkodó, reflexív és parodisztikus jellegzetességeit állította előtérbe), hanem visszahelyezi a Rejtő-életművet abba az intézményi és műfajközi hálózatba is, amelyekben az eredetileg megszületett. A korabeli ponyvairodalom, a kabaré, az operett és a film találkozási pontjairól, átfedéseiről van szó, illetve az „elsüllyedt” kiadványok egy olyan tipológiájáról, amelyet csak nehézségek árán lehet ma rekonstruálni, hiszen eredeti, íratlan használati útmutatásuk szerint a ponyvakiadványok és bulvárlapok azonnali használatra készültek, tulajdonosaik pedig többnyire gyorsan meg is szabadultak a birtokukba került példányoktól. Thuróczy meggyőző arról, hogy kiterjedt kapcsolathálója miatt Rejtő a két világháború közötti magyar tömegkultúra történetének kulcsszereplője is lehet, életútjának és pályáivének elemzése megnyithatja az utat a korszak többi népszerű – vagy akár szürke – szerzőjének művei felé is. A legkülönösebb persze az, hogy Rejtő maga a szó szoros értelmében kevésbé volt népszerű életében, mint számos más nemzedéktársa – miközben a P. Howard-regényeket várta és falta a közönség. Csakhogy a két név – a könyvben részletesen feltárt kényszerítő körülmények miatt – akkor még nem kapcsolódhatott össze. Rejtő többiekét háttérbe szorító sikere volta-

képpen posztumusz fejlemény, mutat rá Thuróczy Gergely, és joggal szentel nagy figyelmet tanulmányában a Rejtő-művek utóéletének is.

A tanulmányból elmaradnak egyes spekulatívabb, a rendelkezésre álló források miatt sokszor a találgatás kategóriájába tartozó részek – amelyeknek azonban, épp a szakmai korrekciók belépése miatt fontos szerepük volt az előző változatban. Így módosulhatott / egészülhetett ki a tanulmánynak az a része is, amelyik a Rejtő / P. Howard védjegyvé vált légiós regényekre vonatkozik. A könyv előző változatáról írt kritikájában⁵ Veres András azt róta fel, hogy Thuróczy nem tesz említést P.C. Wren magyarul *A két csillag* címmel (eredetiben: *Beau Geste*) kiadott regényéről, amelyik a Rejtő-féle légiós regények előképe is lehetett. *A megtalált tragédia* 137. oldalán már megjelenik ez a Rejtő műveinek előzménynélküliségét oldó utalás, ahogy Veres András azonszerevételei is, amelyek a Nova Kiadónál megjelent egyéb könyvek profiljához képest vizsgálják Rejtő stratégiáját. (149.)

Az igényes kivitelezés és a szolid kiadói háttér (a Magvető Kiadó vonzaskörében működő, újonnan alakult Szépművészeti Könyvműhely) azt valószínűsíti, hogy *A megtalált tragédia* azokat az olvasókat is eléri, megszólítja majd, akikhez *Az ellopott tragédia* nem juthatott el. Akit a valódi Rejtő élettörténete, habitusa, szerzteágazó tevékenysége érdekel, jó helyen keresgél ebben a könyvben.

Balázs Imre József

■ JEGYZETEK

1. Hámosi Tibor: *Pizkos Fred és a többiek... Történetek Rejtő Jenő életéből*. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség – Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Bp., 1982.
2. Rejtő Jenő: *Az utolsó szó jogán*. S. a. r. Dr. Révai Gyula. Magvető, Bp., 1967.
3. Rejtő Jenő: *Megyek Párizsba, ahol még egyszer sem haldokoltam*. S. a. r. Varga Katalin. Szukits, Szeged, 1997.; Rejtő Jenő: *Bedekker csavargók számára*. S. a. r. Varga Katalin. Szukits, Szeged, 2003.
4. *Az ellopott tragédia. Rejtő Jenő-émlékkötet*. Szerk. Thuróczy Gergely. Petőfi Irodalmi Múzeum – Infopoly Alapítvány, Bp., 2015.
5. Veres András: *A megkerült Rejtő*. Jelenkor 2016/9. 972–975.